

**KESKUSTA
NUORET**

kohtuullisen luonnollinen

Maaseutu mahdollisuuksia täynnä

Maaseutu mahdollisuuksia täynnä

1. Johdanto

Maaseutu on suhde, joka on ihmisen mielessä ja joka on jokaisella erilainen. Maaseutu voi merkitä monia asioita, kuten juuria, sukulaisia, jotain paikkaa kaukana, haja-asutusalueita, historiaa, kaupungin vastakohtaa tai luonnon ja kulttuurin yhteispeliä. Yhtä hyvin maaseutu voi merkitä vapautta, tilaa turvallisuutta, ihmisiä, auringonvaloa, kauttaaltaan asuttua Suomea tai tulevaisuuden bioyhteiskuntaa. Maaseutu voidaan määritellä tilastollisesti ja taloudellisesti. Maaseutu ei ole kaupungin vastakohta, mutta se on erilainen.

Maaseutu ajatellaan helposti erilliseksi, jossain muualla sijaitsevaksi. Lisäksi voidaan ajatella, että ne resurssit ja rahat, joita maaseutu saa, ovat muualta pois. Näinhän ei ole: maaseutu ei tarvitse erikoiskohtelua, mutta maaseudun rooli modernissa, työnjakoisessa yhteiskunnassa tulee määritellä.

Maaseudun tärkein tuote on maaseutu itse. Tätä maaseutua ei kuitenkaan pidä nähdä maatalouden kautta. Maatalous elinkeinona ei yksin pysty pitämään maaseutua asuttuna. Silti juuri maatalous tekee maaseudusta maaseudun tuotantotoimintansa sivutuotteena. Tästä syystä maaseutu on sellaista kuin on väljää, kylämaista asumista omissa taloissa keskellä tasapainoista maisemaa – ja siksi monet ihmiset haluavat asua maalla, sijoittaa yrityksensä maalle tai viettää lomansa maalla. Avoin, kumpuileva viljelymaisema vesineen ja pienine metsiköineen vetoaa meihin, koska se vastaa sitä evoluution ympäristöä, johon ihminen on kehittynyt ihmiseksi.

Nuorkeskustalaisen ajatuksen mukaan maataloudessa viljellään ja varjellaan luontoa. Viljelijät hoitavat luontoa ja hyödyntävät ruokaa, puuta, energiaa, kuitua, elämyksiä. Ilmastonmuutoksen takia uudistuvia luonnonvaroja tullaan tulevaisuudessa käyttämään yhä enemmän, ja tältä käytöltä vaaditaan myös enemmän osaamista ja vastuuta.

Vahvuuksistaan huolimatta maaseudun kohtalo riippuu valtiosta. Maaseudun erityisolosuhteet tulee ottaa huomioon. Monet maaseudun ongelmat liittyvät sen julkishyödykeluonteeseen ja yhteiskunnan perusrakenteisiin. Tämä tarkoittaa, että yksittäiset toimijat eivät pysty ratkomaan tämän tason asioita ilman julkisen vallan aktiivista mukanaoloa. Riittää, kunhan valtio tekee maaseudulla sen mitä se tekee muuallakin. Maaseudun väki on itsenäistä, osaavaa, työteliästä ja omatoimista kansaa. Se pystyy kyllä huolehtimaan itsestään, kehittymään yrittäjinä ja palvelemaan muuta yhteiskuntaa, kunhan yhteiskunnan perusasiat toimivat ja yrittäjät voivat toimia sopivissa, kannustavissa puitteissa.

KESKUSTANUORET

Maaseudun kehittämisessä eräs olennainen kysymys on, minkä arvon yhteiskunta maaseudulle antaa. Nykyisin maaseudulta muuttavat pois nuoret ja varsinkin tytöt. Tulevaisuudessa maaseudulla asuu yhä vähemmän perinteisiä maanviljelijöitä ja enenevässä määrin muita väestöryhmiä, kuten yrittäjiä ja muita työntekijöitä - etätyöntekijöitä sekä alueellisissa keskuksissa työssäkäyviä. Maahanmuuttajat ovat entisissä kotimaissaan usein asuneet maaseudulla. Maamme politiikkana on asuttaa heidät kaupunkien lähiöihin. Suomessa tarvitaan myös maahanmuuttajia tuomaan eloa ja uusia ideoita maaseudulle. Maaseudulla he voivat integroitua suomalaiseen yhteiskuntaan tekemällä työtä, jota maalla riittää.

2. Henkinen hyvinvointi

2.1. Sosiaalinen hyvinvointi

Maaseutu tarjoaa suomalaisille mahdollisuuden myös virkistäytymiseen ja lepoon. Tämä mahdollisuus on turvattava koko kansalle myös tulevaisuudessa, kuitenkin niin, ettei siitä aiheudu ylimääräisiä rasituksia ympäristölle. Maaseutulähtöinen ympäristökasvatus on oiva keino opettaa lapset ja nuoret nauttimaan maaseudun mahdollisuuksista vastuuta unohtamatta. Kun lapset oppivat ymmärtämään, mistä ruoka tulee, oppivat he myös kunnioittamaan maanviljelijän ammattia ja ruokaa yleensä. Lisäksi esimerkiksi eläinten kanssa toimiminen opettaa vastuunkantoa ja kuinka elävän olennon kanssa tulisi toimia. Hyviä tutkimustuloksia on saatu muun muassa syrjäytymisvaarassa olevien nuorten maaseutulomista, joiden avulla on selvästi voitu lisätä heidän sosiaalista hyvinvointiaan.

2.2. Työssä jaksaminen

Maataloustyö on Euroopan unioniin liittymisen myötä muuttunut yhä vaativammaksi. Maatalousyrittäjät kohtaavat nykyään fyysisen rasituksen lisäksi henkisiä paineita. Jotta suomalainen maatalous kykenisi säilyttämään laadukkaan tasonsa, on myös maanviljelijöiden henkiseen hyvinvointiin kiinnitettävä yhä enemmän huomiota. Tähän olennaisena osana liittyy oikeus lomaan ja laadukkaaseen lomitusjärjestelmään. Lomitusjärjestelmän toimivuus mahdollistaa maanviljelijälle myös osallistumisen työkykyä ylläpitäviin kuntoutus- ja virkistysviikkoihin.

3. Ympäristö

3.1. Kaavoitus

KESKUSTANUORET

Maakuntasuunnitelmalla on keskeinen rooli, kun kaavoituksella pyritään suunnittelemaan ja ohjaamaan tulevaa maankäyttöä. Sen tarkoituksena on miettiä etukäteen, miten maa-alaa tullaan käyttämään. Kaavoituksella on suuri merkitys ihmisen asuin ympäristön viihtyisyyteen. Nuorkeskustalainen ajatus lähtee luonnon hyvinvoinnin turvaamisesta. Kaavoituksellisesti tämä tarkoittaa sitä, että meidän tulee suosia välttää kaavoitusta.

Kaavoituksessa on ajateltava kokonaisuutta. Asuinalueen yhteisöllisyyteen ja viihtyvyyteen vaikutetaan kaavalla. Hyvällä kaavoituksella vaikutetaan turvallisuuteen, liikenteen määrään ja alueen toimivuuteen. Suomessa tuhansien järvien maassa vapaa-ajan asuminen on varsin runsasta. Loma-asunnot sijaitsevat osaksi vesistöjen rannoilla, joka asettaa suuren haasteen ympäristön suojelulle. Vesistöjen hajakuormitusta on pienennettävä mm. kehittämällä vapaa-ajan asuntojen jätehuoltoa. Vapaa-ajan asuntojen muuttamista ympärivuotiseen käyttöön soveltuviksi tulee helpottaa.

3.2. Monimuotoisuus ja ekologisuus

Ekologisesti kestävä kehitys voi olla maaseudulla myös aidosti sosiaalisesti kestävä kehitys: elävä maatalousmaa ja monimuotoinen puhdas luonto. Perinteinen talonpoikainen ajattelu perustuu ajatukseen, että tila halutaan siirtää sukupolvelta toiselle paremmassa kunnossa kuin missä se on itse otettu vastaan. Tämä ajattelumalli korostaa kestävästä sopusointua luonnon kanssa.

Kestävyyden perusta ei ole ainoastaan yksityinen maanomistusoikeus, vaan myös vastuu luonnosta ja huomisesta. Kestävä kehitys muodostuu alueen taloudellisesta, sosiaalisesta, ekologisesta ja kulttuurisesta kehityksestä. Näiden kaikkien tulee olla keskenään tasapainossa. Kestävän kehityksen mukainen maa- ja metsätalous sekä maaseutuyrittäjyys ovat taloudellisesti tuottavaa, luontoarvoja säilyttävää ja ihmisten sosiaalista ja kulttuurista hyvinvointia edistävää toimintaa.

Taloudellisesti kannattava perhemetsätalous antaa mahdollisuuden huolehtia metsäluonnosta ja sen lähiympäristöstä. Viljelijät huolehtivat elämistään ja panostavat ympäristöönsä, jos siihen on mahdollisuus. Vain taloudellisesti kestävällä pohjalla oleva maatalous luo viljelijöille tämän mahdollisuuden. Kannattava maa- ja metsätalous muodostaa tulevaisuudessakin elävän maaseudun perustan, mutta sen oheen syntyy muuta maaseutuyrittämistä monipuolistamaan elinkeinorakennetta.

Kestävyydellä on inhimilliset tekijänsä - kestävyys syntyy yksittäisten ihmisten aktiivisuudesta, päivittäisistä ratkaisuista ja jaksamisesta. Kestävä kehitys edellyttää, että inhimillisestä kestävydestä huolehditaan.

KESKUSTANUORET

Toimeentulomahdollisuuksien lisäksi ihmiset tarvitsevat peruspalveluja, mahdollisuuden lepoon ja virkistykseen sekä edellytykset viihtymiseen asumiseen

3.3. Laadukkuus ja oikeudenmukaisuus ruuantuotannossa

On tärkeää, että myös Suomessa turvalliselle ruuan tuottamiselle luodaan mahdollisuus - se on meidän kaikkien etu. Kansainvälinen kauppa ei saa vaarantaa paikallista maataloustuotantoa taloudellisesti epäsuotuisilla alueilla, jotka silti soveltuvat turvallisen ruuan tuottamiseen. EU:n laajeneminen näyttää mihin eurooppalainen ruuantuotanto on matkalla: Keskittykö maatalous tulevaisuudessa suotuisille alueille vai turvataanko maatalous kaikissa jäsenmaissa.

Valistunut kansalainen odottaa, että maaseutu tuottaa turvallista ruokaa ja terveysvaikuttavia elintarvikkeita. Elintarvikepakkaukseen on merkittävä mistä raaka-aineista elintarvike on valmistettu, mistä tuotteen raaka-aineet ovat peräisin ja missä se on valmistettu. Lisäaineet ja mahdollinen geenimanipulaatio on merkittävä selvästi pakkaukseen. Elintarvikeketjumme kilpailee laadulla. Ruoan laatuketjun valmistuttua kuluttaja voi saada selville, millaisissa oloissa ja miten hänen ruokansa on tuotettu. Kestävään ruuantuotantoon sisältyy luonnon säilyttäminen uusiutumiskykyisenä ja tuottavana tuleville sukupolville.

Ruuan lähituotantoon, kontrollointiin ja alkuperän tunnettavuuteen on panostettava kuluttajan parhaaksi. Pienemmän, vihreämmän ja vähemmän teollisen maatalouden malli on oikeutettu. Osana sitä myös luomutuotannon laajentamiselle on luotava edellytyksiä. Myös lähiruuan saatavuutta on lisättävä sekä käyttömahdollisuuksia kehitettävä tuottajien ja ruokahuollon yhteistyönä. Kun ruuan valmistuksessa käytetään lähialueiden raaka-aineita, kuluttaja saa varmemmin tuoretta ja kotimaista ruokaa. Lisäksi lähiruuan käyttö vähentää kuljetuksista aiheutuvia pakokaasupäästöjä, jotka ovat haitaksi ympäristölle.

Reilun kaupan järjestelmä varmistaa oikeudenmukaisen ja suoran kaupan kehitysmaiden tuottajien kanssa. Reilun kaupan tuotteen ostaminen on henkilökohtainen arvovalinta aivan samalla tavalla kuin kotimaisen suosiminen. Nämä kaksi eivät myöskään sulje toisiaan pois ostoskorista

3.4. Luomutuotanto

Kotimainen luomutuotanto ei kasva kysynnän edellyttämää vauhtia. Kuluttajat kuitenkin toivovat lisää luomutuotteita kaappoihin ja teollisuus toivoo lisää etenkin luomumaidon ja -lihan tuottajia. Kysyntäpaineet

KESKUSTANUORET

kohdistuvat tuotteisiin, joiden markkinoille saanti edellyttää pitkäjänteisyyttä. Lisää luomutuotantoa kaivataan myös ympäristökuormituksen vähentämiseksi ja luonnon monimuotoisuuden ylläpitämiseksi.

Luomutuotannon kehittämisen lähtökohtana on pidetty markkina- ja kuluttajalähtöisyyttä. Jotta kuluttajat voisivat aidosti vaikuttaa markkinoiden kehittymiseen, tulee heidän valittavinaan olla kilpailukykyisiä luomutuotteita. Tämä edellyttää, että koko luomun tarjontaketju luomuviljelijöistä kauppaan ja ammattikeittiöihin kokee toiminnan mielekkääksi ja kannattavaksi. Syitä tarjontaketjun toimimattomuuteen ja luomutuotannon tavoitteista jäämiseen on monia, mutta haluamme korostaa luomutuotannon säädösten, valvonnan menettelytapojen ja byrokratian merkitystä kehityksen jarruna.

Luomutuotannon tulee olla säädeltyä ja valvottua. Luomu tarkasti määriteltynä ja valvottuna tuotantotapana on laatujärjestelmän kaltaista toimintaa, jonka tulisi sekä kehittää yrityksen toimintaa että varmistaa kuluttajien luottamus. Käytännössä kuitenkin valvontamenettely koetaan luomutilalla ja luomuelintarvikkeita valmistavissa yrityksissä ja kaupoissa ylimääräisenä rasitteena ja irrallisena välttämättömyytenä.

Luomutuotannon säädöksistä valtaosa koskee alkutuotantoa. Ongelmat alkavat tilatasolla siitä, että luomun tuotantoehtojen yhteensopivuus luomutukien sopimusehtojen kanssa ontuu. Keskustanuoret ehdottavat mm. valvontaviranomaisten välisen yhteistyön kehittämistä, jotta päällekkäisyydet poistuvat ja tulkinnat yhdenmukaistuvat. Lisäksi vaadimme selkeää valvonnan ohjeistusta, jotta valvottavien oikeusturva ja tasapuolinen kohtelu toteutuu. Tarkastajien pätevyyteen ja ammattitaidon kehittämiseen on myös kiinnitettävä erityistä huomiota. Valvonnan resurssointi pitää saada riittävälle tasolle niin Elintarvikevirastossa kuin TE-Keskuksissa. Luomu voisi näyttää esimerkkiä siinä, miten säädökset, niiden vaatima kirjanpito ja valvonta niveltyvät osaksi maatilojen ja yritysten laadunhallintaa ja johtamista.

3.5. Kuntien tarjoamat palvelut

Maaseudun kehittämiseen on monia mahdollisuuksia. Eräs olennainen osa on kuitenkin palvelujen säilyminen, sillä ilman palveluja maaseutu menettää kilpailukykynsä vetovoimaisena asuinalueena. Tässä monilla kunnilla taloudelliset resurssit ovat tulleet huolestuttavasti vastaan. Palvelutuotannossa pitää yhteistyötä kuntien, yritysten ja kansalaisjärjestöjen välillä tiivistää. Kunnallisten palvelujen ohessa on tuettava yksityistä palvelutarjontaa. Vanheneva väestörakenne luo paineita sosiaali- ja terveyspalveluille. Yksityisen hoivapalvelun kautta ihmiset voivat valita palvelun kotiinsa kunnallisen palvelun sijasta. Maaseutukylien päivähoitotarjontaa on kehitettävä.

KESKUSTANUORET

4. Yrittäjyys elämäntapana

4.1. Maatalous-Suomessa harjoitetaan Euroopan unionin yhteistä maatalouspolitiikkaa.

Keskustanuorten mielestä maatalouspolitiikan avulla on turvattava perheviljelmäluonteisen maatalouden säilyminen taloudellisesti kannattavana tuotantomuotona. Eurooppalaisen maatalouden mallin on jatkossakin pohjaututtava pieniin tuotantoyksiköihin.

Suomen pohjoiset luonnonolot asettavat rajoituksia maataloudelle. Kun suurimmassa osassa EU:n jäsenmaista kasvukausi on yli 250 vuorokautta se on Etelä-Suomessa 180 vuorokautta ja laskee Pohjois-Suomessa sataan vuorokauteen. Keskustanuorten mielestä maataloustuotantoa tulee voida harjoittaa kaikkialla Euroopassa, myös syrjäisillä ja epäsuotuisilla alueilla. Oma hajautettu elintarviketuotanto on paras tae kriisien varalle.

Maataloudella on kerrannaisvaikutusten kautta merkitystä myös muiden elinkeinojen kehitykseen. Siksi maataloutta on pystyttävä tarkastelemaan laajempina kokonaisuutena monivaikutteisena kokonaisuutena. Maatalouden monivaikutteisuus näkyy koko maaseudun elinvoimaisuutena työpaikkojen ja maaseudun infrastruktuurin ylläpidon myötä. Maatalouden tulee olla taloudellisesti, sosiaalisesti ja ekologisesti kestäväällä pohjalla. Markkinoilla on keskeinen rooli maatalouden menestymisen suhteen, mutta koska maatalous tuottaa myös ns. julkishyödykkeitä, on julkisen politiikan avulla tuettava kestävää maataloutta. Kestävyys voi tarkoittaa niin hajautettua kuin luontoystävällistä maataloustuotantoa.

Euroopan unionin laajentuminen on toteutettava niin, että Suomen maataloustuotannon tulevaisuus voidaan taata myös laajentumisen jälkeen. Viljelijöiden tulot on turvattava säilyttämällä maataloustuotteiden markkinoiden vakaus ja riittävä maatalouden tuki. Eläinten ja kasvien terveys sekä elintarviketurvallisuus ovat asioita, joissa Euroopan unionin on oltava äärimmäisen tarkkana. Kompromisseja ei voi tehdä, koska elintarviketurvallisuus sekä eläin- ja kasvitautien pysyminen hallinnassa laajentuvilla EU:n sisämarkkinoilla vaarantuisi. Erityisen tärkeä tämä on Suomelle, sillä meillä eläin- ja kasviterveys ovat poikkeuksellisen hyviä ja kuluttajat voivat luottaa suomalaisen ruuan turvallisuuteen. Maatalouspolitiikassa on tuettava entistä paremmin viljelijän mahdollisuutta tuottaa korkealaatuisia elintarvikkeita ja parantaa ympäristön tilaa. Ruoka on perustarpeemme – sen laadusta ei ole varaa tinkiä!

4.2. Metsätalous

KESKUSTANUORET

Metsien tärkein tehtävä on kantaa ihmiselämää, antaa hyvinvointia ja rakentaa sivilisaatiota kestäväällä tavalla. Metsät eivät voi tätä rooliaan täyttää, jollei niitä hoideta ja hyödynnetä. Metsien suojelu on osa kestävä metsätaloutta. Ilman kannattavaa metsätaloutta ei ole myöskään mahdollista huolehtia metsien monimuotoisuuden säilymisestä. Metsiensuojelussa ei saa unohtaa että ihmiset ovat keskeinen osa kestävä kehitystä. Metsien suojelussa on aina kyse myös yksittäisestä ihmisestä – hänen tuntemuksistaan, toimeentulostaan.

Suomen metsätalous on kestäväällä pohjalla. Vuotuinen kasvukertymä on ollut jatkuvasti korkeampi kuin vuotuinen puun käyttö. Keskustanuorten mielestä suomalaisen metsäpolitiikan on jatkuttava kestäväällä pohjalla. Suojelun on oltava realistista eikä metsien laajamittainen pystyyn lahottaminen ole kannatettavaa. Näin ollen metsien ihmiselämää kantava rooli ei ole ristiriidassa ekologisen tasapainon ja luonnon monimuotoisuuden kunnioittamisen kanssa.

Metsät ovat Suomen kansantalouden ja pohjoismaisen hyvinvoinnin peruspilari. Ne ovat suomalaisen luonnon ja maiseman keskeisin elementti. Niiden vaikutus suomalaiseen kulttuuriin ja koko sivilisaatioon on säilynyt suurena. Ilman metsiämme ja niiden monipuolista ja tehokasta hyödyntämistä ei näillä leveysasteilla olisi yhtä maailman kehittyneintä yhteiskuntaa. Metsäteollisuudella on Suomen kansantaloudelle edelleen merkittävä rooli. Metsäteollisuuden pysyminen Suomessa vaatii myös hakkuumahdollisuuksien säilymisen. Metsäsektoria on kehitettävä edelleen myös niin, että pienimuotoisen yritystoiminnan toimintamahdollisuudet paranevat. Tämä on tehokas tapa edistää syrjäseutujen hyvinvointia.

4.3. Muut elinkeinoalat sekä liitännäiselinkeinot

Perinteisen maatalouden rinnalle on maaseudulle kehittynyt muutakin yritystoimintaa. Matkailu on viime aikoina ollut maaseudulla yhä enemmän kasvava elinkeino, joka tuo maaseudulle uusia ihmisiä ja sitä myöten vilkastuttaa monia hiljaisiakin kyliä. Suomen kauniin ja monimuotoisen luonnon ansiosta matkailu on maaseudun luonteva yritysmuoto. Matkailua on kuitenkin kehitettävä tasapainossa luonnon ja maatalouden kanssa. Matkailu on pitkään ollut maatalouden sivuelinkeino, mutta nykyään maaseudulle perustetaan yhä enemmän matkailuyrityksiä, jotka tarjoavat turisteille monipuolista ohjelmaa perinteisen mökkimajoituksen lisäksi. Uusien yritysten perustamista olisi tuettava yhä voimakkaammin maaseudulle, koska se luo uusia työpaikkoja ja elävöittää maaseutukyliä. Etätyö on myös yksi maaseudun mahdollisuus. Sosiaalisten innovaatioiden puute voi olla etätyön lisäämisen esteenä. Ensin onkin löydettävä etätyölle aidot markkinat ja

KESKUSTANUORET

sitten käynnistettävä käytännön hankkeet. Myös tietoliikenteen rooli maaseudun kehittämisessä tulee muistaa – toimivien tietoliikenneyhteyksien saaminen kaikille on tavoiteltavaa. Maaseudun kehittämisessä on otettava huomioon myös kaikki maaseudun asukasryhmät: perinteiset maanviljelijät, maaseutuyrittäjät, loma-asukkaat. He ovat maaseudun voimavara. Kansainvälinen verkottuminen on tärkeää tulevaisuudessa. Globaalisuus ja paikallisuus limittyvät myös maaseudun tulevaisuudessa. Kansainvälistyvät maaseudun yritykset ja aikaansa seuraavat ihmiset ovat avainasemassa. Perusmaatalouden ulkopuolella kiinnostusta tulisi siis olla kiinnostusta innovatiivisiin hankkeisiin.

4.4. Yritteliäisyys

Maaseudulla yrittäjyys tarkoittaa yritteliäisyyttä elämäntapana. Tulevaisuudessa itsensä työllistäminen tulee olemaan eräs merkittävä vaihtoehto, sillä täyspäiväinen palkkatyö ei ole enää mahdollista kaikille. Maaseutu tarjoaa tässä omat mahdollisuutensa yksilöllisen elämän rakentamiseen, sillä maaseudulla on edullisemmat asumiskustannukset. Myös yksilön mahdollisuudet rakentaa elämäänsä maaseudulla ovat rajattomat. Nykyisellään jako työssäkäyviin ja työttömyyskorvauksella eläviin ei tarjoa aitoa valinnanvapautta. Maaseudulla tarvitaan ihmisiä huolehtimaan tuotannosta, palveluista ja heistä, jotka siellä haluavat vieraila.

5. Lopuksi

Maaseutu kokonaisuutena on julkishyödyke, joka muodostuu luonnonelementeistä, infrastruktuurista, verkostomaisesta tuotantorakenteesta sekä ihmisistä tietoineen, taitoineen ja tarpeineen. Erikseen määriteltäviä julkishyödykkeitä ovat mm. biodiversiteetti, kulttuurimaisema, avoin maisema, kulttuuriperintö, tiet ja peruspalvelut. Näitä tuottaa monivaikutteinen maatalous ja monitoiminen maaseutu.

Tämä merkitsee, että maaseutu on aina politiikkavalintojen tulos. Tavoiteltava, koko yhteiskunnan kannalta hyvä maaseutu ei synny yksityistaloudellisten päätösten tuloksena, vaan valintaan tarvitaan koko yhteiskuntaa. Suomalaisilla on oikeus sekä kansalaisina että asiakkaina maaseudun kehittämistä koskeviin kannanottoihin.

KESKUSTANUORET